

УДК 81'276.6=811.161/2]:69

DOI: 10.30838/J.BPSACEA.2312.271118.118.374

МОВНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

РОЩИНА Ю. М., канд. наук держ. упр.

Кафедра українознавства, Державний вищий навчальний заклад «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури», вул. Чернишевського 24-а, 49600, Дніпро, Україна, тел. +38(0562) 46-94-98, e-mail: yulia_cherednyk@ukr.net, ORCID ID: 0000-0001-7502-4347

Анотація. Постановка проблеми. Одним із важливих чинників становлення української державності є застосування державної мови в усіх сферах. З огляду на це перед вищою школою постає питання вдосконалення мовних знань та мовленнєвих навичок студентів. Адже мовні компетенції є запорукою успіху майбутніх фахівців як у професійному, так і в соціальному середовищі. **Аналіз публікацій.** Питання мовної підготовки досліджували Волошак М., Кульбабська Ю. В., Мацько Л., Ярмоленко С., Пентилук М., проте, на нашу думку, більш детального дослідження потребує саме практичний аспект лексичних, морфологічних та синтаксичних складових у професійній діяльності студентів-будівельників. **Мета статті.** Дослідити особливості викладання української мови професійного спрямування для студентів будівельних професій. **Висновки.** Отже, можна з впевненістю твердити, що основою мовної підготовки фахівців будівельної галузі є лексика, адже комунікативна компетенція залежить передусім від правильного використання певних усталених виразів. Уміння правильно вибирати форми родового відмінка однини іменників чоловічого роду другої відміни, дотримуватися норм уживання конструкцій із прийменниками в професійному мовленні студентів-будівельників свідчить про якісний рівень їхньої підготовки.

Ключові слова: мовна підготовка; лексика; будівельні терміни

ЯЗЫКОВАЯ ПОДГОТОВКА СПЕЦИАЛИСТОВ СТРОИТЕЛЬНОЙ СФЕРЫ

РОЩИНА Ю. Н., канд. наук гос. упр.

Кафедра украиноведения, Государственное высшее учебное заведение «Приднепровская академия строительства и архитектуры», ул. Чернышевского 24-а, 49600, Днепро, Украина, тел. +38(0562) 46-94-98, e-mail: yulia_cherednyk@ukr.net, ORCID ID: 0000-0001-7502-4347

Аннотация. Постановка проблемы. Одной из составляющих в становлении украинского государства есть использование государственного языка во всех сферах. Учитывая это, перед высшей школой возникает вопрос об усовершенствовании языковых знаний и языковых навыков среди студентов. Именно языковые компетенции являются залогом успеха будущих специалистов как в профессиональной, так и в социальной среде. **Анализ публикаций.** Вопросы, связанные с языковой подготовкой исследовали Волошак М., Кульбабская Ю. В., Мацько Л., Ярмоленко С., Пентилук М., однако, мы считаем, что более детального рассмотрения требует именно практический аспект лексических, морфологических и синтаксических составляющих в профессиональной деятельности студентов-строителей. **Цель статьи.** Исследовать особенности преподавания украинского языка профессиональной направленности для студентов строительных специальностей. **Выводы.** Таким образом, можно с уверенностью утверждать, то основой для языковой подготовки специалистов строительной сферы является лексика, так как именно коммуникативная компетенция зависит прежде всего от правильного применения определенных устойчивых выражений. Умение правильно выбирать формы родительного падежа единственного числа существительных мужского рода второго спряжения, придерживаться норм использования конструкций с предлогами в профессиональном общении студентов-строителей указывает на качественный уровень их подготовки.

Ключевые слова: языковая подготовка; лексика; строительные термины

LANGUAGE TRAINING OF BUILD INDUSTRY PROFESSIONALS

ROSHCHINA Y. N., Candidate of Public Administration (Ph. D.)

Department of Ukrainian Studies, State Higher Educational Establishment «Prydniprov's'ka Academy of Civil Engineering and Architecture», 24-A, Chernyshevskogo str., 49600, Dnipro, Ukraine, phone: +38(0562) 46-94-98, e-mail: yulia_cherednyk@ukr.net, ORCID ID: 0000-0001-7502-4347

Summary. Setting the problem. Formulation of the problem. One of the important factors in the formation of Ukrainian statehood is the use of the state language in all spheres. In this regard, before the high school, the question arises of improving the language skills and language skills of students. After all, language competences are the key to the success of future professionals both in professional and in the social environment. **Analysis of publications.** Questions of language training were studied by Voloshchak M., Kulbabskaya Yu.V., Matsko L., Yarmolenko S., Pentiluk M. However, in our opinion, a more detailed study requires the practical aspect of lexical, morphological and syntactic components in the professional activity of students- builders. **The aim of the article** is to analyze the peculiarities of teaching Ukrainian professional language for students of construction professions. **Conclusions.** Consequently, it is safe

to assert that the basis of language training of specialists in the construction industry is vocabulary, because communicative competence depends primarily on the proper use of certain established expressions. Ability to correctly choose the forms of generic case singularities of nouns of the masculine second-order abandonment, adhere to the norms of use of designs with prepositions in the professional language of student-builders testifies to the qualitative level of their training.

Key words: *language preparation; vocabulary; construction terms*

Одним із важливих чинників становлення української державності є застосування державної мови в усіх сферах. З огляду на це перед вищою школою постає питання вдосконалення мовних знань та мовленнєвих навичок студентів. Адже мовні компетенції є запорукою успіху майбутніх фахівців як у професійному, так і в соціальному середовищі.

Проблема мовної підготовки студентів технічних спеціальностей є важливою і спрямованою на уміння практично застосовувати здобуті знання. Як зазначив відомий мовознавець Л. Блумфільд: «Між знаннями про мову і володінням нею немає жодного зв'язку. Володіння мовою – це не питання знань. Володіння мовою – це питання практики» [5; С.165-166].

Питання мовної підготовки досліджували Волощак М., Кульбабська Ю. В., Мацько Л., Ярмоленко С., Пентилук М., проте, на нашу думку, більш детального дослідження потребує саме практичний аспект лексичних, морфологічних та синтаксичних складових у професійній діяльності студентів-будівельників.

Метою статті є дослідити особливості викладання української мови професійного спрямування для студентів будівельних професій.

Мовна підготовка – це сукупність теоретичних знань і практичних навичок з мови, набутих у процесі навчання. Синтезом цих освітніх компонентів складників є мовленнєва компетенція, яка є Знання формують мовну особистість, яка дбає про мову та сприяє її розвитку.

Саме тому курс української мови за професійним спрямуванням – це комплексне вивчення державної мови з урахуванням її лексичних, граматичних, морфологічних та стилістичних особливостей.

Так, наприклад, одним із важливих аспектів щодо формування і вдосконалення

професійного мовлення студентів є збагачення їхнього лексичного складу. Комунікативна компетенція залежить передусім від правильного використання певних усталених виразів, зокрема таких: *брати участь* замість *приймати участь*; *уважати за потрібне* замість *вважати необхідним*; *згідно з наказом* замість *згідно наказу*; *ухвалити рішення* замість *прийняти рішення*; *увести до складу* замість *ввести в склад*; *розв'язувати проблему* замість *вирішувати проблему*; *обіймати посаду* замість *займати посаду*; *закон набрав чинності* замість *закон вступив у силу*; *усунути з посади* замість *змістити з посади*; *підбивати підсумки* замість *підводити підсумки*; *закінчивши роботу* замість *по закінченню роботи*; *брати (взяти) до уваги (відома)* замість *приймати до уваги (відома)* тощо.

Одним із дієвих способів збагачення лексичного складу кожної мови є слова іншомовного походження. Проте не завжди виправдано вживати іноземні лексеми, коли в мові є власне український еквівалент. Тому доречно залучати до професійного мовлення саме українські відповідники. Наприклад, до мовної діяльності фахівців будівельної галузі такі, як: *консультування* замість *консалтинг*; *прямовисний* замість *вертикальний*; *поземний* замість *горизонтальний*; *запас* замість *резерв*; *доцільно* замість *раціонально*; *хідник* замість *тротуар*; *відбудова, відтворення, перебудова* замість *реконструкція*; *оновлення* замість *модернізація*; *торгівля* замість *маркетинг*; *керування* замість *менеджмент*; *боргувальник, позикодавець* замість *кредитор* тощо.

Морфологічні особливості української мови полягають в обмеженості використання одних граматичних форм і повторюваності інших. За допомогою морфологічні норм

упорядковують уживання форм слів, морфем тощо.

Найбільш поширеними в професійному мовленні є іменники. Значна кількість помилок зумовлена вибором форми родового відмінка однини іменників чоловічого роду другої відміни. У професійному мовленні студентів-будівельників уживаними є терміни іншомовного походження, які означають елементи будови чогось, конкретні предмети, геометричні фігури та їхні частини. Для цих лексем характерне закінчення **-а, -я**: *портика, балкона, карниза, еркера* тощо. Назви будівель, споруд, приміщень та їхніх частин переважно мають закінчення **-у, -ю**: *мезоніну, будинку, танку, поверху, залу, пасажу, порталу*, але: *ангара, хліва, гаража, млина, сажса, куреня, порога, вестибюля, нефа, тамбура*. У ряді іменників закінчення залежить від значення слова: *акта* (документ) – *акту* (дія); *апарата* (пристрій) – *апарату* (установа); *блока* (частина споруди) – *блоку* (об'єднання); *елемента* (деталь) – *елементу* (абстрактне); *знака* (позначка, марка, літера, сигнал) – *знаку* (слід, відбиток, прикмета); *інструмента* (одиничне) – *інструменту* (збірне); *каменя* (окремий уламок) – *каменю* (маса, матеріал); *раза* (із півтора та дробовим числом) – *разу* (інші випадки); *рахунка* (документ) – *рахунку* (дія); *сектора* (у математиці) – *сектору* (підрозділ).

Відповідно до мовних правил неслухно вживати віддієслівні іменники з суфіксом **-к(а)**, що позначають об'єкти, суб'єкти та наслідок дії, на позначення дії чи події. Наприклад: *оцінка* (наслідок дії), *оцінювання* (дія), *оцінення* (подія), **а не** *оцінка* (дія); *викрутка* (інструмент), *викручування* (дія), *викручення* (подія), **а не** *викрутка* (дія); *розробка* (наслідок дії), *розробляння*, *розроблювання* (дія), *розроблення* (подія), **а не** *розробка* (дія); *звірка* (наслідок дії), *звіряння* (дія), *звірення* (подія), **а не** *звірка* (дія); *відбиток* (наслідок дії), *відбивання* (дія), *відбиття* (подія), **а не** *відбиток* (дія); *переробка* (наслідок дії), *переробляння* (дія), *перероблення* (подія), **а не** *переробка* (дія); *розв'язок* (наслідок дії), *розв'язування* (дія), *розв'язання* (подія), **а не** *розв'язок* (дія).

Варто зазначити, що в текстах професійного спрямування вживають переважно відносні прикметники (*компромісний, аналітичний, концептуальний, експериментальний*), що максимально точно вказують на ознаки, а для передачі ступеневого значення – якісні. Більш прийнятними є аналітичні форми вищого й найвищого ступенів порівняння (*більш ефективний, менш критичний, найбільш доцільний*), рідше – синтетичні (*найефективніший, найкритичніший, найдоцільніший*). Складена форма найвищого ступеня, утворена за допомогою слова **самий** (*самий продуктивний, самий досконалий*), має в українській мові просторічний характер. Нормативними є такі відповідники: *найбільш продуктивний, найбільш досконалий*. Правильним в українській мові є вживання вищого ступеня порівняння з прийменниками **від, за, порівняно з, проти, над** або зі сполучниками **ніж, як**. Найуживанішими є стилістично нейтральні побудови з прийменником **від** і сполучником **ніж**: *Нова архітектура якісніша, ніж стара (від старої)*.

Серед мовних недоречностей є вживання прикметників чи дієприкметників в іменниковому значенні, наприклад: *напрямок (напрямиця, замість напрямний (напрямна), напрямляючий (напрямяюча); комплектування, комплектівка замість комплектуючі (комплектуюча); складник замість складова, але складова частина*. Зазвичай, замість активних дієприкметників та прикметникових форм на **-уч(ий), -юч(ий)**, функціонування яких в українській літературній мові обмежене, слід використовувати:

- а) описові конструкції з **який** або **що**:
  - проживающий по адресу – який проживає за адресою;*
  - собирающий налоги – який збирає податки;*
  - влияющий на развитие – який впливає на розвиток;*
  - информирующий – який інформує.*
- б) віддієслівні іменники на **-ач, -ник**:
  - заведующий отделом – завідувач відділу;*

командующий армией – командувач армії;

нападающий – нападник;

в) прикметники, займенники:

следующее решение – таке рішення;

следующий месяц – наступний місяць;

вышестоящая организация – вища організація;

текущий ремонт – поточний ремонт.

Щодо числівникових форм, то найпоширенішими є помилки в узгодженні їх з іменниками. Важливо пам'ятати, що з числівниками **два, три, чотири** слід уживати іменники у формі називного відмінка множини: *два документи, три об'єкти, чотири плани*. Числівник **півтора** керує іменником у родовому відмінку: *півтора відсотка, півтора року, півтора місяця, півтора рази*. У мішаних дробах, що включають у себе елемент з **половиною, з чвертю**, характер керування визначається числівником, який виражає цілу частину: *два з половиною відсотки, сім з половиною метрів*. Керує іменником дробова частина, якщо вона приєднується сполучником **і**: *два і половина відсотка, сім і половина метра*.

До синтаксичних складнощів у професійних текстах можна віднести порушення норм уживання конструкцій із прийменниками **по, при**.

Відповідно до мовностилістичних норм прийменник **по** слід уживати лише тоді, коли він означає просторові відношення: *черговий по району, колеги по роботі, наказ по інституту, бігати по стадіону, гуляти по місту*. В інших контекстах цей прийменник має такі українські відповідники: на позначення напрямку – *йти за вітром пливти за течією, у напрямку до міста*; способу називання – *називати на ім'я та по батькові*; причини – *відпустка через хворобу, через непорозуміння, з нагоди, через родинні обставини, завдяки щасливому випадку*; часу – *у вихідні дні (вихідними днями), цілими днями (цілі дні), у (на) свята (святами)*; мети, призначення – *комісія для складання резолюції, заходи щодо (до, для)*

поліпшення, викликати в службових справах; понять, що окреслюють певне коло знань, галузь науки тощо – агентство з постачання, фахівець із державного права; властивості, якості, відношення – важливий за значенням, добрий за вдачею (доброї вдачі), за єдиною формою, станом на 1 січня; часових відношень – після прибуття поїзда, після закінчення терміну (як виїде термін); засобу зв'язку – послати по пошті (поштою), повідомити по телефону (телефоном); відповідності – з ініціативи, за наказом, за дорученням, за правилами, за свідченнями. Іноді для стислості та чіткості тексту необхідно вилучати слова з прийменником **по**. Найчастіше це зайві канцеляризми *робота по...*, *дослідження по...* Наприклад: *проведено дослідження впливу* (краще – *досліджено вплив*), **а не** *проведено роботу по дослідженню впливу*.

Застосування прийменника **при** є доречним у словосполученнях із значенням «указування на наявність чогось поряд, а також указування на службу десь»: *залишити при штабі, проводити стажування при кафедрі академії, бібліотека при* або безприйменниковими конструкціями. Для правильності перекладу слід звернути увагу на такі російсько-українські прийменникові відповідники: *при условии невыполнения обязательств – за умови невиконання зобов'язань; при этих словах – сказавши це; при исполнении служебных обязанностей – під час виконання службових обов'язків (виконуючи службові обов'язки); при подписании договора – під час підписання договору (підписуючи договір); при принятии решения – ухвалюючи рішення; при изучении – під час вивчення (вивчаючи); при жизни – за життя; при первом появлении – щойно з'явиться; при обнаружении – у разі виявлення; при возникновении – у разі; при всём уважении/желании – хай як хто поважає/бажає; при том, что – тоді, коли (тоді, як); при всём том (этом) – попри те (це) все*.

З-поміж прийменників **незважаючи на і попри** в професійних текстах слід уживати **незважаючи на** (*незважаючи на помічені*

недоліки, незважаючи на попередні зауваження), а з-поміж **щодо** і **стосовно** (тотожні за значенням) – **стосовно** (стосовно цього питання).

Характерними синтаксичними особливостями професійного мовлення є вживання предикативних форм на **-но**, **-то**, утворених від пасивних дієприкметників. Їх уживають у безособових реченнях із прямим додатком, зазвичай, без дієслова **бути**, коли увагу зосереджують на дії особи, яку не називають. Наприклад: *Тему досліджено* (хтось дослідив). Форми на **-но**, **-то** є безособовими і не можуть мати при собі навіть пасивного суб'єкта, вираженого формою орудного відмінка. Наприклад: *Ми виявили, а не нами виявлено*.

для української мови більш прийнятними є активні дієслівні конструкції. Тому слід, де це можливо, надавати перевагу

саме таким словоформам. Наприклад: *Комісія складає план, а не План складається комісією; Вас запрошує директор, а не Ви запрошуєтесь директором; Пристрій, призначений охолоджувати, а не Пристрій, призначений для охолодження; Змінюючи параметри, отримуємо..., а не при змінюванні параметрів отримуємо*.

Висновки. Отже, можна з впевненістю твердити, що основою мовної підготовки фахівців будівельної галузі є лексика, адже комунікативна компетенція залежить передусім від правильного використання певних усталених виразів. Уміння правильно вибирати форми родового відмінка однини іменників чоловічого роду другої відміни, дотримуватися норм уживання конструкцій із прийменниками в професійному мовленні студентів-будівельників свідчить про якісний рівень їхньої підготовки.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Котеньова З. І. Архітектура будівель і споруд : навч. пос. для студ. будів. спец. / З. І. Котеньова. – Харків : ХНАМГ, 2007. – 170 с.
2. Волощак Марія. Неправильно - правильно : довід. з укр. слововживання : за матеріалами засобів масової інформації / Марія Волощак. – Київ : Просвіта, 2000. – 128 с.
3. Довідник з культури мови : [посібник] / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бирик, Н. М. Сологуб [та ін.] ; за ред. С. Я. Єрмоленко. – Київ : Вища шк., 2005. – 399 с.
4. Кульбаська Ю. В. Проблеми викладання курсу "Українська мова професійного спрямування" у ВНЗ України / Ю. В. Кульбаська // Наукові записки Національного університету "Києво-Могилянська академія". Сер. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – 2005. – Т. 47. – С. 36–38.
5. Основные направления в методике преподавания иностранных языков в XIX-XX вв. / под ред. И. В. Рахманова. – Москва : Педагогика, 1972. – 318 с.
6. Чередник Н. Г. Українська мова професійного спілкування : [навч. посіб.] / Н. Г. Чередник, Ю. М. Рощина ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Дніпропетр. регіон. ін-т держ. упр. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2014. – 324 с.

REFERENCES

1. Koten'ova Z.I. *Architectura budivel i sporud* [Architectures building and construction]. Kharkov: KhNAMG, 2007, 170 p. (in Ukrainian).
2. Voloshchak Mariia *Nepravilno – pravilno* [Wrong and right]. Kyiv: Osvita, 2000, 128 p. (in Ukrainian).
3. Jermolenko S.J. Ed., Bybyk S.B. and Sologub N.M. *Dovidnyk z kultury movy* [Reference book on cultural language]. Kyiv: Vyshcha shk., 2005, 399 p. (in Ukrainian).
4. Kulbabska Y. V. *Problemy vykladannia kursu "ukrainska mova profesijnogo spriamuvannia u VNZ Ukrainy* [Problems of teaching the course «Ukrainian language of professional orientation» in higher educational institution]. Available at: <http://ekmair.ukma.edu.ua> . (in Ukrainian).
5. Rakhmanova I.V. Ed. *Osnovnye napravlenyya v metodyke prepodavannya ynostrannykh yazykov v XIX-XX vv.* [The main directions in methods of foreign language teaching]. Moskva: Pedahohyka, 1972, 318 p. (in Ukrainian).
6. Cherednyk N. H. and Roshchina Yu.M. *Ukrainska mova profesijnoho spilkuvannia* [Ukrainian Language of professional speaking]. *Nats. akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrayiny, Dnipropetr. rehion. in-t derzh. Upr* [Nat. acad. of state administer.by President of Ukraine, Dnipro. region inst. of admin. publ.]. Dnipropetrovsk: DRIDU NADU, 2014, 324 p. (in Ukrainian).

Рецензент: Євсєєва Г. П., д-р наук держ. упр., проф.

Надійшла до редколегії: 21.09.2018 р.